

- учебных заведений / Под ред. С. А. Смирнова. – 4-е изд., испр. – М.: Издательский центр “Академия”, 2001. – 512 с.
11. Сотниченко В., Гупан Н. Теоретичний аспект професійної готовності викладача як чинник оптимізації процесу навчання // Вісник Луганського національного педагогічного університету імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки. – 2004. – № 9 (77). – С.37-44.
12. Теория и методика систем интенсивного обучения: Учебное пособие / Под общ. ред. А. А. Золотарева. – М.: МИГА, 1993. – Ч.1. – 66 с.; – Ч.2. – 57 с.
13. Фрейман Г.О., Недайнова Т.Б., Турянська О.Ф. Соціоантропоцентричні засади впровадження інноваційних педагогічних технологій у вищих та загальноосвітніх навчальних закладах різних типів: досвід та результати експерименту // Матер. обласної конф. Луганського державного педагогічного університету. – Луганськ: Альма матер, 2002.

Н.О.Скрильник

САМОСТІЙНА РОБОТА З ІНОЗЕМНОЇ МОВИ ПРОФЕСІЙНОГО СПРЯМУВАННЯ В СИСТЕМІ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ

В статтє рассматриваются возможности иностранного языка в процессе формирования личности современного учителя; отслежена динамика изучения английского языка в системе профессиональной подготовки будущего учителя.

The article is dedicated to the capabilities of a foreign language during modern teacher's personality formation; dynamics of the English language analysis in a system of vocational training for future teacher is traced.

Одним із найважливіших шляхів реформування освіти, накреслених Державною національною програмою "Освіта. Україна ХХІ століття", є необхідність "досягнення якісно нового рівня у вивченні базових навчальних предметів: української та іноземних мов". Напрямки в реформуванні змісту загальноосвітньої підготовки передбачають

"формування гуманітарного мислення, опанування рідної, державної та іноземних мов" [1].

Від випускників вищої школи сьогодні чекають не тільки традиційних академічних знань в економіці, інформаційних технологіях, а й іноземних мовах. Іноземні мови відіграють важливу роль у становленні особистості. Сьогодні іноземні мови виступають у якості засобів пізнання світу. Володіння іноземними мовами показує професійну кваліфікацію, оскільки іноземні мови є засобом досягнення та надбання нових знань. Вивчення іноземної мови є ключем до культури іншого народу, що говорить цією мовою. Мова виступає не тільки як засіб спілкування, а й акумуляції культурних цінностей. У мові відображається досвід народу, його історія, матеріальні та духовні надбання.

Володіння іноземними мовами надає людині можливість інтегруватися в європейський простір, отримати доступ до скарбничок світової культури, сприяє удосконаленню професійних навичок і вмінь, допомагає стати рівноправним партнером західноєвропейських країн. Підготовка і підвищення кваліфікації саме вчителів іноземної мови сприятиме поширенню знань про інші європейські країни, підтриманню та інтеграції ідеї європейського виміру освіти в процес викладання.

"Інтеграція України у світову спільноту потребує досконалого володіння іноземними мовами. Без таких знань прилучитися до міжнародного співробітництва буде неможливо" [4].

У зв'язку з бурхливим розвитком науково-технічного прогресу та потребою в спеціалістах, здатних вирішувати складні соціальні та виробничі питання, основна увага має бути зосереджена на всебічному покращенні якості професійної підготовки кадрів.

Мета нашої роботи – показати можливості іноземної мови в процесі формування особистості сучасного вчителя та простежити динаміку вивчення англійської мови в системі фахової підготовки вчителя.

У наш час професійна підготовка розглядається як частина цілісного формування особистості. Саме в системі

формування особистості спеціалізація виступає в якості змістовного розвитку всіх сторін особистості, її здатностей та потреб. У цільовій комплексній програмі "Вчитель" зазначається, що "завдяки діяльності педагога має реалізуватися державна політика у створенні інтелектуального, духовного потенціалу нації, розвитку, збереженні і примноженні культурної спадщини й формуванні людини майбутнього" [5]. Отже, формування особистості вчителя є однією з першочергових задач освіти майбутнього. Неабияку роль у цьому відіграє саме іноземна мова. Вона набуває актуальності в сучасних умовах демократичного розвитку країни, що спрямована на широкі контакти у світі. Вивчення іноземної мови в процесі становлення і розвитку особистості педагога є важливим для розуміння спільності світового культурного процесу та розуміння особливої ролі в ньому культури кожного окремого народу, у тому числі й українського.

Зміна пріоритетів у навчальному процесі вищої школи та поворот до європейської системи освіти сприяють збільшенню часу для самостійної роботи. Студент, що вміє працювати самостійно, має більше можливостей для досягнення поставленої мети, легко орієнтується в стрімкому потоці нової інформації та шляхах її отримання. Від уміння працювати самостійно залежить якість отриманих знань, умінь та навичок. На студента саме педагогічного університету, як майбутнього освітянина, покладається основне завдання в подальшому розвитку і вихованні індивідуальності з чіткими громадянськими позиціями.

Оптимальна організація самостійної роботи студентів – важливе питання не тільки методики навчання іноземній мові, але й методики її вивчення. При цьому викладачу необхідно розуміти, з якими труднощами стикаються студенти в процесі організації своєї самостійної роботи; чому саме ті чи інші види завдань викликають труднощі; що заважає студентам своєчасно та правильно виконувати складні самостійні завдання; що саме може полегшити виконання цих завдань та підвищити ефективність самостійної роботи студентів з іноземної мови.

Намагання більшості педагогів, психологів та методистів середини двадцятого століття прискорити навчальний процес та процес отримання знань призвело до беззаперечної згоди в тому, що самостійному читанню літератури зі спеціальності іноземною мовою та спілкуванню на професійні теми сприяє лише володіння загальнолітературною мовою. Вважалося, що спеціальна термінологія є міжнародною, отже, зрозумілою для фахівця, який навіть не володіє іноземною мовою, а знайомий лише з латинським алфавітом. З розвитком національних мов латина втратила своє панівне становище, але зберегла свій вплив на систему навчання.

У більшості досліджень, пов'язаних із розвитком навичок усного мовлення іноземною мовою, не враховувалися особливості обраної спеціальності. Вільне володіння іноземною мовою не було звичним для середньостатичного громадянина Радянського Союзу. Оскільки певний фах студента не включав володіння іноземною мовою, то достатнім вважалося намагання прочитати будь-який текст. Той, хто вивчав іноземну мову, не мав змоги вільно придбати газету чи журнал, подивитися художній чи науковий фільм на мові, що вивчалася, яку він намагався опанувати. Але незважаючи на це методика викладання іноземних мов стрімко розвивалася.

Німецький педагог Вольфганг Рахитій (XVI-XVII століття) висунув принцип свідомого вивчення мови. Сам автор називав свій метод природним. Свідомий аналіз визнавався основною складовою процесу навчання та пізнання.

Ян Амос Коменський наголошував на використанні принципу наочності, та встановленні прямих асоціацій між словом іноземної мови і предметом. Педагог говорив про необхідність проникнення в суть речей та розвиток цієї здібності [3].

Від століття до століття метод навчання іноземним мовам змінювався. За основу при класифікації методів навчання іноземним мовам брався певний аспект, який домінував на той час у викладанні. Наприклад, якщо основні логічні категорії є синтетичними або аналітичними, відповідно

метод буде називатися лексичним чи граматичним. Залежно від уміння, яке розвивають у того, хто навчається, метод отримував назву усний або метод читання. В основу синтетичного методу покладено вивчення граматики. Фонетика зовсім не привертала увагу дослідників, а лексика вивчалася безсистемно. Основним методом навчання був дослівний переклад. Навчання іноземної мови спрямовувалося на розвиток логічного мислення та тренування розумових здібностей. Як результат, мова вивчалася формально, напівсвідомим шляхом.

Представники аналітичного методу, зокрема Гамільтон (Англія), Жакото (Франція), Шованн (Швейцарія), поклали в основу методу лексику. Заучування оригінальних творів використовувалося для формування словникового запасу, знайшов собі місце дослівний переклад. Вивчення граматики, навпаки, носило безсистемний характер.

Представники натуралістичного методу М.Берліц, Ф.Гуен, М.Вальтер наголошували на необхідності навчити учнів розмовляти іноземною мовою, а вже потім їм буде легше навчитися писати та читати [7].

Вирішення проблеми ефективності вивчення іноземних мов також цікавило таких відомих англійських вчених, як Гарольд Палмер і Майкл Уест. Г.Палмер аспектно розподілив труднощі, що виникають при вивченні іноземної мови, мовлення та розуміння, виділив як основні напрямки при навчанні усного мовлення. Учений намагався систематизувати навчальний матеріал, спираючись на поставлені цілі.

Розвиток теорії Палмера знайшов відображення в працях багатьох вчених, зокрема Д.Ашера, І.Рахманова, Т.Террела. Так, останній вважає, що ефективно вивчення мови відбувається тоді, коли люди розуміють думки іноземною мовою. Використання викладачем різноманітних завдань сприятиме підвищенню ефективності процесу оволодіння іноземною мовою та надасть можливість наблизити навчальний процес до реального іншомовного спілкування.

Основа навчання лінгвіста Ч.Фриза та методиста Р.Ладо складає усна мова. Навчання читання і письма суттєво відрізняється від навчання усному мовленню, тому при

навчання не слід їх змішувати. Усне оволодіння мовою має стати базовим при навчанні читання і письма. Цей метод отримав назву аудіо-лінгвальний метод [6].

З новим суггестопедичним спрямуванням у методиці виступив болгарський учений Г.Лозанов. Такі характеристики, як розкриття резервів пам'яті, інтелектуальної активності особистості, емоції, переживання, що сприяють зняттю втоми тощо, учений уважав обов'язковими для суггестопедичної системи навчання

Метод Г.Лозанова, що вперше звернув увагу на індивідуальні якості та особисті інтереси тих, хто навчається, можна визнати дуже ефективним. Ефективність цієї системи навчання зосереджена на комплексному розвитку особистості того, хто навчається, а також на розвитку інтелектуальних, емоційних та мотиваційних сторін особистості. Авторитет викладача та його творча роль, створення сприятливої атмосфери в аудиторії, емоційна включеність у процес навчання, високо вмотивована навчальна діяльність забезпечують ефективність процесу розкриття резервів особистості того, хто навчається [2].

Є.І.Пассов та Л.Б.Бухбіндер розробили діяльнісно-комунікативний метод, у якому на перший план висувалося навчання спілкуванню іноземною мовою. Упровадження цього методу виявило ряд проблем, серед яких основною вважалася неможливість викладача відійти від застарілого методу викладання та поставити в центр процесу спілкування не доведення до студентів фактів, а проведення справжньої живої дискусії, де кожен має змогу відкрито спілкуватися.

Коли таку проблему було вирішено на перший план вийшов інтенсивний метод навчання Г.О.Китайгородської. Запропонована студентам навчальна діяльність має бути особисто значущою, плануватися з урахуванням людського фактору, задовольняти потреби та інтереси тих, хто навчається; тільки за таких умов процес навчання може бути інтенсифіковано.

Інтенсивні методи і форми роботи привернули увагу А.Л.Лугової, Л.Я.Великородової, Л.М.Закжевської, Н.Г.Вишнякової.

Кожний новий метод акумулює все найкраще, що було знайдено в царині викладання іноземних мов, є логічним продовженням основних тенденцій попереднього методу. Також кожен новий метод певною мірою відображає рівень культури, науки та техніки тієї країни, де він розвивається.

До сучасних методик вивчення іноземної мови можна віднести "English for Specific Purposes" — "Англійська мова для спеціальних цілей". Основне завдання методики полягає в тому, щоб зміст навчання відповідав меті того, хто навчається.

Р.Б.Лотштейн наголошує на поєднанні та взаємодоповненні дисциплін. Предмет "Іноземна мова (професійного спрямування)" може поєднуватися з профільюючими предметами. Проблема ефективності процесу навчання іноземним мовам тісно пов'язана з різноманітністю форм і методів навчання. Зростаючий інтерес до оволодіння іноземними мовами, зумовлений попитом на міжнародному ринку праці, стимулює вищі педагогічні заклади освіти переглянути своє ставлення до іноземної мови у світлі професійної спрямованості. Професійне спрямування у процесі вивчення іноземної мови дає можливість перетворити її значущий елемент при досягненні поставленої мети — виховання висококваліфікованого спеціаліста. Оскільки, професійного спрямування у вивченні іноземної мови можна досягти шляхом переходу від традиційних методів навчання до нетрадиційних, цілком логічним постає питання про використання нових активних форм і методів навчання.

Отже, акумулюючи сказане вище, можна зробити висновок, що для педагога іноземна мова не втратила своєї важливості — вона стимулює інтелектуальну та емоційну сферу його особистості, сприяє творчій її самореалізації та особистісному росту, сприяє покращенню та підвищенню наукового та методичного рівня педагога, надає можливості для спілкування з фахівцями з інших країн тощо. Плюралінгвізм сприяє інтернаціоналізації освіти, будучи передумовою міжнародного співробітництва та забезпечуючи взаємопорозуміння шляхом викладання / вивчення загальних мов.

Література

1. Державна національна програма "Освіта. Україна ХХІ століття". –К.: Райдуга, 1994. – 61 с.
2. Китайгородская Г.А. Методические основы интенсивного обучения иностранным языкам. — М.: МГУ, 1986. — 175 с.
3. Коменский Я.А. Великая дидактика // Избранные педагогические сочинения в двух томах. - М.: Педагогика, 1982. – Т.1. — 656 с.
4. Кремень В.Г. Національна освіта як соціокультурне явище // Учитель. – 1999. –№ 11-12. – С. 11-17.
5. Цільова комплексна програма "Вчитель" // Освіта України. – 1996. –№64. –27 серпня. — с.1.
6. Larsen-Freeman D. Techniques and Principles in Language Teaching. – Oxford University Press. –1986. – 142 p.
7. Miner W. Current Trends in Educational Research in Europe// European Journal of Teaching Education. – 1992. –Vol. 15. –1-2. – P. 53-65.

Д.С.Стоянова

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ АДАПТАЦІЇ СТУДЕНТІВ-ПЕРШОКУРСНИКІВ ДО НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ ПЕДАГОГІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ

В статье обоснованы психолого-педагогические условия процесса адаптации студентов первых курсов к учебно-воспитательному процессу в высшей школе. Представлена и раскрыта суть структуры адаптационного процесса, выявлены факторы, которые определяют трудности адаптации первокурсников к вузовской системе образования, даны рекомендации по организации работы с первокурсниками с целью преодоления психологического барьера в системе "преподаватель-студент".

The article substantiates psychological-pedagogical conditions of adaptation period of first-year students to teaching and educational process at the establishment of higher education. The author submits for consideration and shows the essence of the

adaptation process, reveals the factors conditioning difficulties of successful adaptation for first-year students to the system of higher education, gives recommendations of organizing work with first-year students aiming at the overcoming of psychological barrier in the "teacher-student" system.

У педагогічних колах широко обговорюється проблема адаптації першокурсників до системи вищої освіти, і це не випадково: від успішності цього процесу багато в чому залежать подальша професійна кар'єра й особистісний розвиток майбутнього фахівця.

Нове століття вносить свої корективи, визначає нові вимоги до людей, вимагає нові підходи й методи щодо підготовки спеціалістів, щоб ці методи були діючими й ефективними. У першу чергу необхідно чітко представляти собі якості гідного й конкурентноздатного представника сучасного інформаційного суспільства, що оперує новими видами знань і умінь у надшвидкісному темпі епохи, що відповідає її запитам і вимогам. Це дозволить правильно виставити орієнтири в процесі формування особистості студента, що, одержавши вищу освіту, зможе зайняти гідне місце в професійній ніші нового часу.

Студент-першокурсник являє собою благодатний матеріал для закладання фундаменту для формування особистості майбутнього фахівця сучасного інформаційного суспільства. Він перебуває в стадії становлення життєвих пріоритетів і світогляду, ще неясно розуміючи спрямованість своїх інтересів і способи реалізації внутрішнього потенціалу. У більшості з них ще не сформоване відношення до навчання в університеті, до своєї кар'єри, не вироблені життєві цілі, слабкі представлення про обрану спеціальність. Важливо, щоб вони якомога швидше знайшли для себе відповіді на такі питання: для чого вони прийшли в конкретний ВНЗ, чому вони обрали саме цю спеціальність, які ставлять перед собою мети, якими засобами збираються їх досягти? Пошук і формулювання відповідей на дані питання формують ціннісну базу людини, допомагають студенту усвідомлено підійти до свого навчання, планування своєї кар'єри, формування потреби в самовдосконаленні, використати всі п'ять років навчання вищої

школи максимально ефективно для освоєння обраної спеціальності.

Метою цієї статті є спроба обґрунтувати психологічні та педагогічні умови, які супроводжують процес адаптації студентів перших курсів до навчально-виховної роботи в ВНЗ, спроба висвітити та структурно зазначити фактори, які, так би мовити, стоять на “порозі” студентського життя і заважають вчорашнім школярам успішно вливатися в нову систему навчання та здобувати професійні знання.

Перші кроки у вузівське життя студента-першокурсника неминуче і логічно з погляду психології проходять у процесі адаптації до нових умов, навчальної системи, колективу, до особливої студентської атмосфери. І від того, наскільки успішно пройде цей адаптаційний період, залежить подальша продуктивність і ефективність становлення особистості студента на шляху до професійної діяльності і його інтеграції із суспільством. Тому процес адаптації першокурсників є важливою і базовою ланкою цільного ланцюжка навчально-виховної роботи у вищій школі; це перша сходинка для випускників загальноосвітніх шкіл, що попадають у зовсім інший світ, відмінний від шкільної системи навчання.

Різноманітні аспекти соціальної та психологічної адаптації в останні роки досить активно досліджуються українськими вченими: О.Г.Морозом, Т.Я.Яценко, В.В.Васильєвим, А.М.Висоцькою, Т.І.Доцевич, Г.М.Ніщук, Т.І.Ольховецькою, Я.О.Горшовським, Л.І.Закутською, Н.Д.Корольовою та іншими. Аналіз наукової літератури доводить, що адаптація до вузівського навчання – це соціально-психологічна проблема. З точки зору психології цей процес розглядають як результат пристосування людини до нової ситуації, використовуючи механізми поведінки свого попереднього розвитку та соціалізації, або ж людина намагається знайти нові засоби вирішення задач. Здебільшого адаптація стає зумовленою зміною поведінки та механізмів взаємодії людини з оточуючою дійсністю та новим соціумом. Вона коригує свою поведінку, пізнає та оцінює нові умови та свої можливості діяти відповідно до них. Характеристики адаптаційного періоду мають індивідуальне виявлення, але

успішне подолання психологічних бар'єрів цього процесу у студентів-першокурсників залежить від коректної системної роботи всіх підрозділів ВНЗ: деканатів, кафедр, викладачів, кураторів, органів студентського самоврядування. Вони покликані виконати такі важливі функції, як, насамперед, вплив на формування у студентів індивідуально-адаптивного механізму; створення умов для цілеспрямованого систематичного розвитку людини як суб'єкта діяльності та її успішної адаптаційної діяльності.

На наш погляд, адаптація й здатність до неї – це передумова майбутньої активної діяльності, необхідна умова її успіху без відчуття дискомфорту, напруженості та внутрішнього конфлікту особистості з професійним та соціальним оточенням. Тому дослідження цих процесів є дуже важливим й актуальним у практиці організації навчальної діяльності та виховної роботи у ВНЗ. Актуальною є й наукова сторона дослідження цих явищ, особливо за нових форм навчання, розмаїття вузівських програм, нових форм суспільно-економічних відносин між студентами та ВНЗ (платне навчання, навчання в комерційних ВНЗ, навчання в державних бюджетних університетах та інститутах тощо).

Підкреслимо, що проблема оптимізації адаптаційного процесу першокурсника недостатньо розкрита в науково-методичній літературі, і сьогодні, на жаль, значною мірою вирішується на персональному рівні. Але й шлях самоактуалізації потребує певних адаптаційних знань та навичок. Це говорить про важливість подання певної соціально-педагогічної, юридичної і медико-психологічної допомоги молоді і впровадження методики і системи керівництва процесом успішної адаптації студентів I курсу до вузівського життя.

Треба брати до уваги той факт, що процес адаптації студентів першого курсу до навчання в педагогічному вищому закладі досить тривалий. Перші півтора місяця навчання не тільки не приведуть до повного пристосування, але й часом виникає загострення основних проблем. Очевидно, що через якийсь час в окремих студентів відбудеться загострення проблем фізіологічного і соціально-психологічного рівнів

адаптації. Тому є актуальна потреба в постійному вивченні адаптаційних процесів протягом першого і другого років навчання у ВНЗ.

Особливу увагу слід приділяти саме першим дням перебування студента в педагогічному університеті, адже успішна адаптація – це передумова подальшої активної діяльності студента і необхідна умова її ефективності. Організаторами адаптаційного періоду є усі компоненти єдиного освітнього простору вищої школи, причому вони не дублюють один одного, а доповнюють.

Адаптаційний період у вищій школі можна представити структурно, виділивши два основних напрямки: адаптація до нових педагогічних умов навчання у ВНЗ і соціально-психологічна адаптація до нового середовища та студентського життя. Кожний з вищезгаданих процесів обумовлений специфічними факторами, що у сукупності впливають на період адаптації в цілому. При розгляді питання про адаптацію до нових педагогічних умов навчання у ВНЗ підіймається проблема успішного переходу вчорашніх школярів на вузівську систему навчання. Ускладнення в першу чергу полягає в тому, що студенти-першокурсники зіштовхуються з необхідністю організувати самостійне навчання. Але в них недостатньо сформовані такі риси особистості, як готовність до навчання, здатність учитися самостійно, володіти своїми індивідуальними особливостями пізнавальної діяльності, уміння правильно розподіляти свій робочий час для самостійної підготовки, відсутні навички самоконтролю і самовиховання, навички розподілу часу на відпочинок, участь у суспільному житті студентських колективів, входження в новий різномірний колектив [2,82-84].

Таким чином, можна відзначити, що початковою ланкою успішної адаптації до вузівської педагогічної системи є високий рівень організації й самоорганізації випускників шкіл. Психологічна підготовленість першокурсників до нової соціальної діяльності, системи навчання в вищій школі підвищує їх пізнавальний і професійний інтерес до предметів, що вивчаються, загальний рівень задоволеності обраною спеціальністю. Адаптація у студентів, які у школі оволоділи

навичками самостійної роботи, як правило, відбувається в режимі активізації всіх психологічних показників розумової працездатності. Вони безболісно сприймають форми й методи навчання у вищій школі, нові соціальні ролі, норми колективного студентського життя.

Важливим стимулятором процесу адаптації є організація творчої роботи студентів, що передбачає навчання їх умінню слухати й конспектувати лекції, самостійно планувати роботу і проводити її за наміченим планом, розподіляти свій час, швидко читати, складати плани, тези, самостійно працювати в бібліотеці з каталогами, бібліографією і т.д.

Як правило, період адаптації до нових “правил гри” у ВНЗ стає болісним і лякає першокурсників: обсяги лекційного матеріалу здаються танталовими муками; сприйняття наукової, теоретичної мови й термінології лектора – китайською грамотою; шкільна звичка зубрити “від А до Я” матеріал, не виділяючи головне, дає збій і в голові, саме собою, відбувається “вавілонське стовпотворіння”. Як результат, чи нервовий зрив, чи відкладання систематичного вивчення матеріалу в довгу шухляду – до заліково-екзаменаційної сесії, наслідком чого стає неспроможність при здачі матеріалу.

Процес, фактично, природний і повторюваний щорічно, із покоління студентів у покоління. І тут важливо, щоб початкова позитивна мотивація не перейшла, при зіткненні з першими труднощами, у пасивність, тому необхідно стимулювати інтерес студентів-першокурсників, ефективність чого зв'язана з підбором форм навчання й матеріалу викладання з урахуванням як індивідуальних особливостей особистості студента, так і суспільно-політичних і соціальних процесів і віянь епохи.

Деякі студенти відзначають у числі основних причин “мало часу і багато завдань”, наголошують часто на нецікавому навчанні, є й такі, що апелюють до проблеми поганих чи не сформованих відносин з викладачами. Викладачі відзначають нерегулярне відвідування занять, несприятливі відносини в групі, побутові проблеми.

Досягти успіхів у навчанні студентам заважають:
– неорганізованість, невміння планувати свою роботу;

- невпевненість у власних силах;
- відсутність навичок самостійної роботи з навчальною літературою;

Таким чином, на процес адаптації першокурсників впливає низка факторів, головними з яких, на наш погляд, є цікаве дозвілля, знання і вміння свідомо долати труднощі й проблеми адаптаційного періоду, задоволення навчальним процесом і соціальним оточенням.

Що стосується питання соціально-психологічної адаптації, то необхідно пам'ятати, що в кожного з першокурсників строго індивідуальний бар'єр психологічної адаптації до зовнішніх впливів, що виражається в прагненні до досягнення рівноваги між психологічними й соціальними потребами. Стан рівноваги дозволяє першокурснику швидко й оптимально реагувати на вплив соціальних факторів і активно впливати на них. Психологічна невідповідність до нових соціальних умов негативно позначається на загальному самопочутті студентів перших курсів, послабляє їхню увагу, пам'ять, мислення, волю.

Перехід до нової соціальної ролі, ролі студента, зміна звичної шкільної обстановки на незнайому вузівську вимагають часу для адаптації, навіть якщо в стінах вищої школи студент зустрічає дружелюбність і участь з боку викладацького складу й співробітників. Це пов'язано з тим, що життя студента будується по іншим нормам і правилам: зростає почуття відповідальності за те, як складеться подальше життя. І в цих умовах, що змінилися, їм треба не тільки навчитися здобувати професійні знання, розширювати свої теоретичні й практичні уміння, але і будувати взаємини з навколишнім середовищем, формувати новий образ свого "Я". А це, у свою чергу, створює визначену психологічну напруженість у студента: чи відбудеться він як особистість у новому соціумі – студентському колективі, чи удасться йому затвердити свою бажану позицію й активно впливати й взаємодіяти в групі. Але стан внутрішньої напруженості, як і будь-яке, надмірно емоційно насичена подія чи явище в житті людини, негативно впливає як на інтелектуальний, так і професійний розвиток особистості. Якщо ж психічна напруга буде продовжуватися досить тривалий

період, то разом з ростом негативного досвіду може створитися ситуація, при якій студент чи не захоче, чи не зможе продовжити навчання у вищій школі. Це зумовлено тим, що психологічна напруга може згубно позначитися на протіканні психічних процесів, наслідком чого може бути відставання в навчанні, ускладнення взаємин в академічній групі, і, нарешті, небажання відвідувати заняття [4,21].

Студентська особистість занурюється у нову сферу зі своїми законами й вимогами, правилами гри. Цей процес занурення не простий каскад дій пристосування, а складна творча наполеглива й натхненна особистісна праця по засвоєнню засобів нового життя. Але головне, воно надзвичайно особливе, привабливе; цікаве і важке водночас, і мабуть, тому й цікаве, бо потребує зусиль і перевірки реальних можливостей особистості [1,76-78].

Зміст адаптаційного періоду у педуніверситеті полягає в тому, щоб зробити цей природній процес більш інтенсивним, безболісним і плідним для студента й викладача. Потрібно відзначити, що організація процесу адаптації покликана забезпечити розвиток інтересу і придбання знань, умінь, навичок, культури самостійної розумової праці, формувати потреби наукового й творчого пошуку, а також світогляд. Ціль адаптаційної роботи може бути досягнута тільки в тому випадку, якщо всі питання змісту й організації цього процесу будуть зважуватися не емпірично, а з урахуванням конкретних умов діяльності вищої школи, конкретно факультету. Спільними зусиллями деканатів, кафедр, викладачів, кураторів, студентських рад факультетів має забезпечуватися адаптаційна діяльність студентів, системно аналізуючи результати матеріалів методичних рекомендацій роботи зі студентами-першокурсниками.

Необхідно створювати умови, що забезпечать успішність адаптації студентів першого курсу до навчально-виховної роботи у ВНЗ:

- створення середовища спілкування для молодих людей, що сприяє орієнтації на отримання знань і навичок, на усвідомлення цінності індивідуальної творчості в самостійно обраній області;

- організація творчого середовища для розкриття індивідуальних здібностей студентів першого курсу;
- проведення навчальних занять, заснованих на рівноправності системи “педагог – студент”, на відсутності умов контролю, замінені мотивацією розвитку індивідуального стилю і творчого потенціалу;
- створення особливої навчальної атмосфери в процесі проведення аудиторних занять, орієнтованої на пізнання і творчість;
- введення студентів першого курсу в позитивним образом сформований імідж “дослідника”, що самостійно створює індивідуальний стиль роботи в рамках своєї професійної діяльності;
- навчання навичкам і умінню самостійної дослідницької роботи.

Відмінними рисами соціально-професійної позиції студента першого курсу у цей період можна вважати таку суперечність: орієнтацію на самого себе, деяку самовпевненість, а інколи й чванливість, суб'єктивізм думок і оцінок, і водночас певний "інфантилізм", неготовність і невміння самостійно розв'язувати проблеми, які виникають. Усе це нагадує про важливість психолого-педагогічної допомоги, кураторської підтримки, етичного керівництва процесом адаптації першокурсників. У протилежному разі студент піде методом спроб і помилок, які інколи спричиняють серйозні негативні моменти в подальшій його діяльності. Першокурсники звикнуть до студентського життя, обравши, можливо, не найкращий шлях і далеко не оптимальний спосіб життя.

Можна сказати з впевненістю, що систематична, спеціально організована адаптаційна діяльність студентів допоможе в подальшому усунути перешкоди на шляху переходу до вузівської системи навчання.

Література

1. Казміренко В. П. Програма дослідження соціальних чинників адаптації молоді людини до навчання у ВНЗ та майбутньої професії// Практична психологія та соціальна робота. – 2004. – №6. – С. 76-78.

2. Левченко М.В. К вопросу об адаптации студентов младших курсов к условиям обучения в педвузе// Психологические и социально-психологические особенности адаптации студента. – Ереван, 1973. – С.82-84.
3. Листопад А.А. Анализ адаптационных процессов у студентов при переходе со школьной системы обучения на вузовскую// Формування творчої особистості в навчальному процесі: Зб. наук. ст. (за підсумками роботи Міжнародної науково-практичної конференції “Формування творчої особистості в навчальному процесі” – 26-27 листопада 1998 р.)/ Під ред. д.п.н., проф. В.К.Буряка, д.п.н., проф. Л.В.Кондрашової. – Кривий Ріг, 1998. – 237 с.
4. Научитель Е.Д. Адаптация студента в вузе// Практична психологія та соціальна робота. – 2001. – №7. – С. 21.
5. Ярмакеев И. Воспитательный потенциал учебных дисциплин// Высшее образование в России. – 2004. – №9. – С. 64-69.

ЗМІСТ

Р.Мойсеєнко. Педагогічні умови формування творчої особистості майбутнього вчителя	3
Л.В.Кондрашова. Педагогічні знання в змісті педагогічної підготовки майбутніх учителів	12
О.С.Білоус. Особистісна спрямованість занять вищої школи як засіб підвищення рівня творчої активності студентів.....	28
С.П.Білоконний. Рефлексивні уміння як складова професійної підготовки студентів педуніверситету.....	35
Е.А.Аннюк. Аспекти формування потреби самовираження студентів в будущей професійній діяльності.....	38
Н.В.Пономаренко. Різні підходи до визначення поняття “потреба самореалізації” в професійній діяльності.....	44
Р.Б.Лысенко. Организация учебной работы студентов технических университетов.....	52
Н.В.Волкова. Інформатизація навчання та інформаційна культура освіти.....	60
Н.В.Вишневська. Особливості використання комп’ютера в навчальному процесі вищої школи.....	67
В.В.Сізов. Деякі проблеми впровадження інформаційних технологій у навчальному процесі.....	75
Л.І.Варнавська. Методи впровадження комп’ютерних технологій у професійну підготовку майбутнього вчителя засобами програми Intel “Навчання для майбутнього”.....	83
Л.О.Савченко, В.В.Морозов. Упровадження особистісно орієнтованого навчання засобами комп’ютерних технологій.....	90
О.О.Сорокіна. Компетентність як важлива характеристика професіоналізму майбутнього вчителя.....	96
С.С.Томіліна. Аналіз трактування поняття “професійний імідж” у науковій літературі.....	102
С.М.Щербина. Професійна позиція та її роль у взаємодії вчителя і учнів на уроці.....	107
О.В.Марк. До проблеми формування професійної компетентності майбутніх учителів у контексті Болонського процесу.....	114

О.І.Фурман. Формування професійних умінь майбутніх учителів образотворчого мистецтва в процесі побудови зображення.....	120
К.Г.Вишневська. Формування комунікативної культури майбутніх спеціалістів на заняттях з іноземної мови у вищих навчальних закладах.....	126
О.В.Лисевич. Проблема формування культури педагогічного спілкування в контексті діалогічних навчальних ситуацій.....	132
О.Авраменко. Інтеракція дисциплін мовознавчого та літературознавчого циклів у системній культурологічній освіті студентів-англів.....	138
О.І.Гамалі, О.Б.Каневська. Релігійна полемічна література XVI-XVII ст. як початок української педагогічної публіцистики.....	146
О.В.Бондаренко. Роль самооцінки у формуванні готовності студентів до краєзнавчої роботи.....	158
Ю.О.Саунова. До проблеми компонентної структури екологічної свідомості майбутнього учителя і факторів, що її визначають.....	164
Р.В.Лашко. Методика викладання предмета "Біологічна кібернетика" у вищій школі у світлі вимог Болонського процесу.....	175
О.В.Чеботаренко. Формування виконавських умінь у класі основного інструмента (фортепіано).....	185
О.Ч.Чирва. Художній образ як відбиття процесу соціалізації особистості.....	197
Л.Г.Федорова. Формування педагогічного такту майбутніх учителів у процесі художнього конструювання.....	204
Т.Й.Рейзенкінд. Формування мистецтвознавчих понять як умова професійної підготовки вчителя мистецьких дисциплін.....	209
В.Є.Андріанов, О.М.Письменний, Т.В.Андріанов. Організаційно-методичні основи навчальної дисципліни "Фізичне виховання" для студентів педагогічних університетів.....	227
О.В.Денисенко, І.Л.Фоміна. До питання підготовки майбутніх спеціалістів-медиків.....	230

Г.Б.Штельмах. Особистісно орієнтоване навчання на курсах підвищення кваліфікації вчителів як засіб формування творчої особистості педагога.....	237
Л.В.Григоренко. Самостійна робота в системі підготовки конкурентноспроможного спеціаліста.....	242
З.М.Мірошник. Вплив соціального середовища на формування Я-концепції в онтогенезі.....	245
Д.В.Щербина. Дидактична гра в системі особистісно-зорієнтованого навчання.....	251
С.В.Мантуленко. Сутність профільного навчання та шляхи його реалізації.....	256
І.Ю.Серьогіна. Проблема саморегуляції та самоконтролю в навчальній діяльності учнів.....	263
Ю.В.Рева. Гуманізація педагогічного спілкування – ефективний гармонійний вплив на розвиток особистості учня в освітньо-виховному процесі	272
О.І.Копіца. Історико-педагогічний аспект формування вмінь діалогічної взаємодії.....	291
Г.М.Педосюк. Особливості використання навчального діалогу на уроках англійської мови в старших класах.....	299
Л.Ю.Пузанова. Подолання конфліктів у системі “учитель-учень” засобами гуманістичного підходу до організації педагогічного процесу.....	304
Н.І.Білоконна, М.В.Бадіца. Дидактичні умови активізації пізнавальної діяльності дитини-дошкільника.....	316
І.Ф.Шудзіховська. Формування в учнів гімназії пізнавального інтересу гуманістичного спрямування.....	321
Н.О.Чувасова. Стан проблеми формування пізнавальної активності у практиці роботи загальноосвітніх шкіл.....	334
Н.І.Білоконна. Умови підвищення ефективності самостійної роботи молодших школярів на уроках української мови.....	340
І.А.Кравцова, С.П.Свінцева. Психолого-педагогічні умови розвитку мовлення першокласників засобами малих фольклорних жанрів.....	345
І.С.Зоренко. Проблема використання диференційованих завдань на уроках іноземної мови як засобу підвищення якості знань учнів.....	352

✓ М.В.Вікторова. Важливість вокальних поспівок у формуванні співочих навичок дитини.....	358
✓ Ю.С.Коровкіна. Превентивна діяльність як фактор попередження девіантної поведінки підлітків.....	365
✓ В.Марчик, И.Минжорина, Н.Макаренко. Физическая культура человека и общества	371
✓ В.М.Сотниченко. Основні підходи до утворення прийомів, методів та методик навчання історії, їх упорядкування та систематизації.....	382
✓ Н.О.Скрильник. Самостійна робота з іноземної мови професійного спрямування в системі фахової підготовки майбутнього вчителя	391
✓ Д.С.Стоянова. Психолого-педагогічні умови адаптації студентів-першокурсників до навчально-виховного процесу педагогічного університету.....	398

Наукове видання

**ПЕДАГОГІКА
ВИЩОЇ ТА СЕРЕДНЬОЇ ШКОЛИ**

**Збірник наукових праць
Випуск 14**

Російською та українською мовами

Головний редактор:

В.К.Буряк

Відповідальний за випуск:

заступник головного редактора

Л.В.Кондрашова

Підписано до друку 19.04.2006.

Формат 60x84 1/16. Папір офсетний. Гарнітура Times.
Друк офсетний. Ум.- др.арк.- 24. Обл.- вид.арк. – 20,10.
Тираж 500 прим.

Криворізький державний педагогічний університет.
50086 Україна, м. Кривий Ріг, пр. Гагаріна, 54.

Друкарня СПД Щербенок С.Г.
50027 Україна, м. Кривий Ріг, вул.Рокосовського, 5.
т.(0564) 922-077.